

УДК 631.171

АНАЛІЗ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО ЗЕРНОВОГО РИНКУ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ СВІТОВОГО РИНКУ ЗЕРНА

Болтянський О.В., к.т.н.,

Болтянська Н.І., к.т.н.

Таврійський державний агротехнологічний університет

Тел. (0619) 42-05-70

Анотація – проведено аналіз розвитку українського зернового ринку в контексті розвитку світового ринку зерна.

Ключові слова – зерновий ринок, сучасний стан, тенденції розвитку, нарощування виробництва, економічна ефективність, роботизовані технологічні комплекси, екологічна безпека.

Постановка проблеми. Аналіз тенденцій розвитку світового ринку зерна дозволяє відзначити, що світове виробництво зерна в коротко- і довгостроковій перспективі здатне в цілому задовольнити попит на продукти зернового виробництва, навіть при очікуваному в найближчі 20 років щорічному збільшенні населення планети на 80 млн. чоловік. У цих умовах приріст зернових культур відбуватиметься в основному за рахунок його розвитку в тих країнах, де є для цього сприятливі умови. Як негативні тенденції, здатні стримувати подальше нарощування світового виробництва зерна, є обмеженість площ земель, придатних для посівів зерна, що пов'язане з високим рівнем урбанізації і необхідністю збереження лісових масивів, екологічні ускладнення у зв'язку з подальшим залученням незадіяних земель, обмеженість водних ресурсів, скорочення фінансування в цілому сільськогосподарського виробництва[1-4].

Аналіз останніх досліджень. На світовому ринку зерна на частку пшениці доводиться близько 40% світового виробництва і 52% світової торгівлі зерном. Очевидно, що ситуація на ринку пшениці фактично визначає розвиток всього зернового ринку. На світовому ринку зерна склалася стійка спеціалізація: виробництво зерна концентрується в основному в розвинених країнах, а багато країн, що розвиваються, не в змозі вирішити свої зернові проблеми і вимушені йти на широкий імпорт зерна, крім того, експерти ОЕСР відзначають, що в умовах достатнього світового зернового виробництва проблеми забезпечення зерном будуть особливо гостро стояти перед бідними

країнами, що не мають засобів на фінансування імпорتنих поставок зерна [4,5].

В даний час на світовому ринку зерна відбуваються зміни і можна спостерігати наступну картину: скоротилися посіви в США і Канаді; зменшилися перехідні запаси в найбільших країнах-експортерах; на ринок увійшли нові країни-експортери, такі, як Угорщина, Росія, Україна, Казахстан і Туреччина.

Основний чинник, який впливає на стан балансу світового ринку, є збільшення використання зерна на 2,1%, яке в умовах зниження світового виробництва приводить до істотного скорочення залишків. Крім того, показник збільшення або зменшення залишків має найбільший вплив на зміну цін світового ринку зерна. Збільшення залишків веде до зниження, а їх зменшення, відповідно, до зростання цін. Цінова динаміка формується в основному під впливом зміни залишків на кінець сільськогосподарського року. Всі показники дозволяють прогнозувати зміцнення світових цін на пшеницю. Виходячи з математичних залежностей, зростання середньорічних цін на пшеницю може скласти 12-15% [4-6].

Формулювання цілей статті. Проаналізувати сучасний стан і тенденції розвитку світового ринку зерна та визначити роль України в його формуванні. Визначити потенційні можливості України для нарощування виробництва зернових культур.

Основна частина. У структурі світової торгівлі пшеницею можна прогнозувати деякі зміни, оскільки на світовому ринку з'явилися нові серйозні гравці - Казахстан, Росія і Україна, які в результаті збільшення внутрішнього виробництва зерна істотно підвищують свій експортний потенціал. Сумарно ці країни зможуть запропонувати на світовий ринок близько 12 млн. тонн зерна, що зіставно з об'ємами експорту з країн ЄС. Вказані країни не мають традиційних ніш збуту такої кількості зерна і вимушені проводити агресивну цінову політику, тобто пропонувати зерно по низьких цінах, що може знизити темпи зростання світових цін на зерно до 10-12% в рік. Проте, в цілому рівень світових цін багато в чому залежатиме від експортної політики США, оскільки сьогодні на їх частку доводиться 31% світового експорту [5-6].

Значним і стабільним ринком жита є Японія, що купує щорічно 0,3-0,4 млн. т цього зерна. Більше 3/4 світового експорту жита доводиться на ЄС, а решта частини відвантажується в основному Канадою і Україною.

Прогноз МСХ США світового виробництва грубих зернових збільшений на 2,2 млн. тонн, споживання – на 3,8 млн. тонн, світової торгівлі – на 1,45 млн. тонн. Збільшення оцінки виробництва грубих зернових викликане, перш за все, зростанням виробництва цього виду

зерна на –Україні 0,9 млн. тонн, в Австралії – на 0,4 млн. тонн, в Угорщині – на 0,3 млн. тонн, Канади і Єгипту — 0,2 млн. тонн [2,7,8].

Останніми роками світове виробництво зернових і зернобобових культур складає 2,2 млрд. тонн на рік [7,8].

Таблиця 1. Світове виробництво зерна

Країни	2008/09	2009/10	2010/11
Китай	419454	412850	422500
США	400283	416448	418129
ЄС-27	314197	292226	292600
Індія	11370	202530	219600
Росія	104880	94105	88200
Бразилія	68073	68266	67629
Канада	55795	48873	48605
Індонезія	47000	47100	48400
Україна	52185	45113	45055
Аргентина	30101	38786	40119
Мексика	36408	32923	36439
Бангладеш	31905	31556	33355
Австралія	33736	34206	33181
Пакистан	31299	34173	32740
Нігерія	29970	31459	31800
Інші	574139	393700	398026
Всього	2240795	2224314	2256327

За загальним обсягом виробництва зерна (рис. 1) лідирує Китай (19-20%), на другому місці США (18%). На країни Європи в цілому доводиться 13% світового виробництва зерна. Останніми роками, отримуючи понад 40 млн. тонн зерна, Україна стабільно входить в десятку найбільших світових виробників.

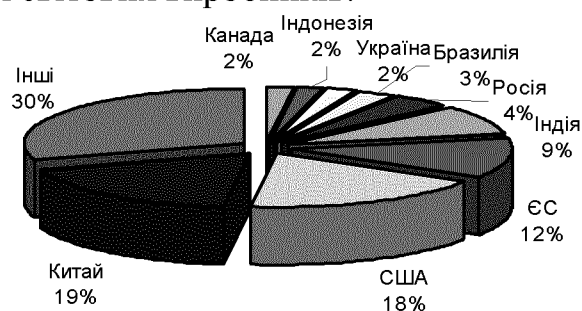

Рис. 1. Основні світові виробники зерна станом на 2010/11рр.

В даний час світовий ринок зерна контролюють п'ять основних експортерів: США, ЄС, Канада, Аргентина, Австралія (табл. 2).

Сумарні експортні пропозиції зерна з боку основної п'ятірки експортерів складають понад 60% всього об'єму світової торгівлі (рис. 2). Важливість України для світового ринку зернових збільшується з кожним роком. Впродовж останніх сезонів вона входить в п'ятірку найбільших експортерів зерна, поставляючи на зовнішні ринки більше 20 млн. тонн зерна. Основа експорту - пшениця (близько 50% всього експорту), ячмінь (30%), кукурудза (20%). При цьому в торгівлі ячменем Україна займає лідируючі позиції на ринку, по –кукурудзі міцно утвердилась на четвертому місці. Новий 2010/11 р також обіцяє непогані перспективи експорту зерна з України 18–19 млн. тонн, зокрема 6,5–7 млн. тонн пшениці, 5,5 млн. тонн ячменю і 5,5 млн. тонн кукурудзи.

Таблиця 2. Світовий експорт, тис. тонн

Країни	2008/09	2009/10	2010/11
США	81820	81403	82525
ЄС-27	31012	23645	25845
Аргентина	19775	19430	23905
Канада	22685	21425	20975
Росія	23276	20015	19625
Австралія	19275	18925	18725
Україна	24917	20215	18210
Таїланд	9373	10865	10875
Казахстан	5000	7935	8935
Бразилія	8144	9330	8130
В'єтнам	5960	5750	5800
Індія	-	3475	5100
Туреччина	2331	4615	4115
Пакистан	5120	3800	3900
ЮАР	2143	2920	2500
Інші	23888	16785	17904
Всього	285588	270533	277063

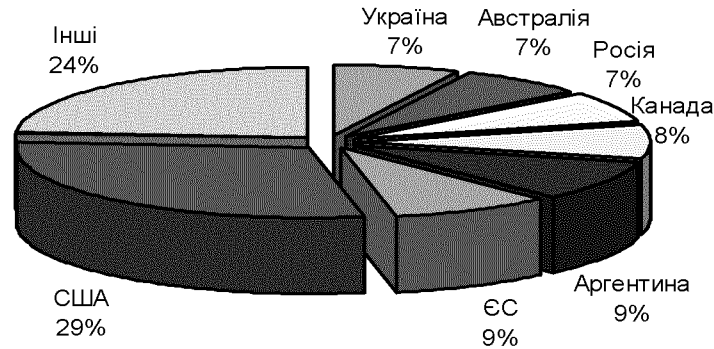

Рис. 2. Основні світові експортери зерна станом на 2010/11рр.

В даний час аграрний сектор є однією з найважливіших і соціально значущих складових економіки України. Саме тут формується до 16% ВВП держави. Зокрема, зерновий сегмент України є стратегічною областю економіки держави, яка визначає об'єми пропозиції і вартість основних видів продовольства для населення, зокрема продуктів переробки зерна і продукції тваринництва, формує валютні доходи держави за рахунок експорту. Зерновий сектор грає істотну роль в розвитку не тільки агропромислового комплексу, але і економіки нашої держави в цілому. Зернова галузь є базою і джерелом постійного розвитку більшості галузей агропромислового комплексу і основою аграрного експорту [9,10].

Природно-кліматичні умови України сприяють вирощуванню всіх видів зернових і отриманню урожаїв в об'ємах, достатніх для забезпечення внутрішніх потреб і формування експортного потенціалу. На (рис. 3) представлено динаміку виробництва зернових і зернобобових в Україні, що свідчить про потенційні можливості для нарощування виробництва цих культур.

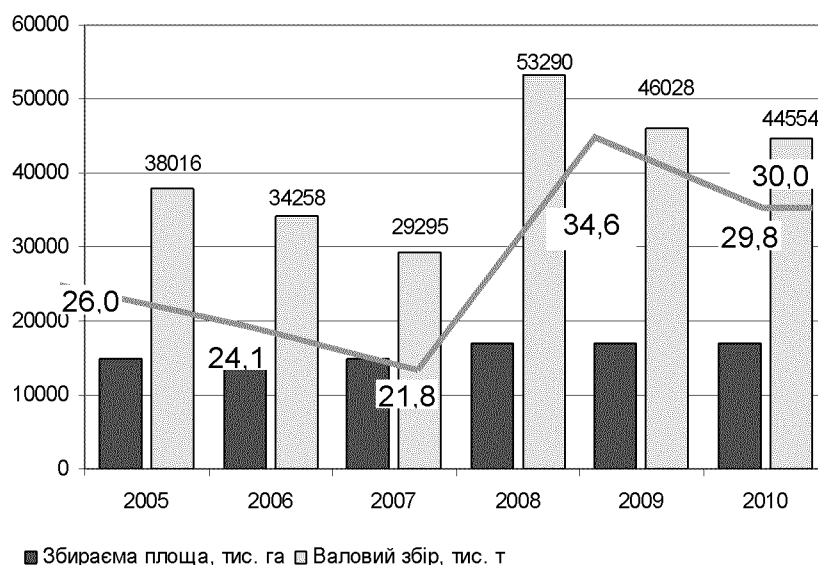

Рис. 3. Динаміка виробництва зернових і зернобобових в Україні.

Збільшений останнім часом рівень агротехніки, більш зважений підхід до вирощування сільгоспкультур сприяють зниженню впливу погодної складової на урожай. Впродовж останніх років ми спостерігаємо, що при негативному впливі погодних умов були отримані валові збори зерна, що перевищують середньостатистичні показники для України (35 млн. тонн). Останніми роками в Україні сформувалася стійка тенденція до укрупнення господарств і збільшення кількості агрохолдингів, які застосовують інтенсивні методи господарювання, в яких вирощування сільськогосподарських культур здійснюється по новітніх технологіях, що дозволяє нарощувати їх виробництво [10,11]. Це свідчить про те, що українське сільське господарство хоч поволі, але упевнено рухається до цивілізованого агровиробництва. Приєднання України до Всесвітньої торгової організації, безумовно, є стимулом до прискорення цього процесу і зіграє прогресивну роль у функціонуванні українського зернового ринку. Одним з кроків стало введення в 2009 р. нового стандарту на пшеницю, який враховує жорсткі вимоги санітарного і фіто - санітарного контролю до сільгосппродукції, вироблюваною країнами-членами ВТО, і нівелює торгові бар'єри, які перешкоджають вільному експорту зерна.

Привабливість українського аграрного ринку останніми роками істотно виросла. Багато крупних і середніх іноземних фірм (і навіть малі підприємці) цікавляться цим перспективним ринком, де потенціал залишається ще не до кінця освоєним через різні причини. За умови, що середня урожайність зерна в Україні складає 24...28 ц/га і значно відстає від урожайності в основних країнах-експортерах (хоча і відповідає середньому значенню світової урожайності), існує значний потенціал для нарощування його виробництва. Тим більше що попит на зерно на світовому ринку стабільно високий і збільшуватиметься. По оцінках фахівців, потенційні можливості України по виробництву зернових в перспективі оцінюються в 80 млн. тонн [10,11]. Це обумовлює зацікавленість до українського АПК, європейські орієнтованому, але не до кінця освоєному ринку з гарним географічним розташуванням поблизу від інших найважливіших ринків, що ростуть. Також позитивну роль грає і відносно розвинена логістична мережа з декількома крупними причорноморськими портами, що дозволяє транспортувати значні партії продукції на віддалені світові ринки. І все це піддається розвитку і дійсно розвивається, не дивлячись на існуючі великі і незначні проблеми.

Висновки. Підвищення попиту на зерно і передбачуване зростання світових цін на нього сприятимуть у ряді країн використанню земельних резервів, які в даний час не задіяні

відповідно до програм виведення земель з обороту. У цих умовах приріст виробництва зернового сектора відбуватиметься в країнах, де для цього є всі умови. В цілому світовий ринок зерна в коротко - і довгостроковій перспективі здатний задовольнити світовий спрос на зернові культури. У зв'язку з цим можна виділити наступні основні тенденції в розвитку світового ринку зерна:

- у найбільш розвинених і багатих країнах попит на продукти зернового виробництва залишатиметься приблизно на одному рівні, зміни торкнуться в основному структури споживання і якості продуктів харчування;

- торгівля переробленими і готовими до вживання продуктами розвиватиметься швидше, ніж товарами, що не пройшли обробку;

- на перше місце в світовому експорті зерна вийдуть США, Австралія і Нова Зеландія, потіснивши країни ЄС;

- низка країн, що розвиваються, в Східній Азії і Східній Європі перетворяться на нетто-імпортери зернових продуктів, отже, у крупних країн - виробників зернової продукції і продовольства з'являться нові ринки збуту;

Будучи вже зараз невід'ємною частиною світового ринку, Україна в той же час не може позбавитися від пострадянської спадщини в управлінні аграрним сектором у відношенні до ринку землі, знаходячись на роздоріжжі епох і різних моделей функціонування аграрного ринку. Але, навіть не дивлячись на це, українське сільське господарство, і зерновий сектор зокрема, демонструють помітне зростання як в кількісному, так і якісному вимірюванні. Тому сьогодні, як ніколи раніше, назріла необхідність глибокого аналізу перспектив розвитку українського аграрного (зернового) ринку в контексті світових змін і глобальних викликів, а також чіткого позиціонування України як світового гравця на ринку аграрної продукції.

Література

1. *Симонов С.Ю.* Состояние рынка зерна и перспективы его развития // *Управленческие аспекты развития АПК. Материалы международной научно-практической конференции, посвященной 120-летию со дня рождения Макарова Н.П.* – М.–2007. – 26 с.
2. *Айгожина С.А.* Анализ проблем и тенденций развития мирового рынка зерна // *Казахстан-Спектр. Научный журнал.* – 2003. - № 2. – 79 с.
3. *Зайонц А.Л.* Состояние и проблемы развития экспортного зернового потенциала Российской Федерации // *Крестьянские ведомости.* – 2002. - № 5. – 26с.

4. Харченко В.В. Формування ринку зерна України та його місце в світовому розподілі виробництва і споживання//Агроінком. – 2005. – №8 – 6-10 с.
5. Степан Т. Економіка виробництва зернових в Україні//Пропозиція. – 2005. - №8-9. – С. 31-32
6. Симонов С.Ю. Применение статистических методов в прогнозировании рынка зерна // Вестник университета управления.– 2007. - №2.–32с.
7. Діхтяр В. Майбутнє зерна//Агро Перспектива. –2005. - №10. – С.34-35
8. Сайт міністерства аграрної політики України. Статистика «Рослинництво України».– Режим доступу:
<http://minagro.gov.ua/stat/csu/csu.cgi?product=18>
9. Сафронов А.Ф., Гатаулин А.М. и др. Система земледелия /Под ред. А.Ф. Сафронова – М.: Колос. –2006г. – 447с.
10. Яцук В. Зерно України та його місце на світовому ринку//Вісник аграрної науки. –2005. – №7. – С.78–82
11. Лебідь Є.М., Рибка В.С., Шевченко О.О., Компанієць В.О., Лозовий В.О. Сучасний стан та наявні резерви підвищення конкурентноспроможності зернової галузі в умовах Степу України // Хранение и переработка зерна. –2000. – №10. – С. 20–25.

АНАЛИЗ РАЗВИТИЯ УКРАИНСКОГО ЗЕРНОВОГО РЫНКА В КОНТЕКСТЕ РАЗВИТИЯ МИРОВОГО РЫНКА ЗЕРНА

Болтянский О.В., Болтянская Н.И.

Аннотація - проведено аналіз розвитку українського зернового ринку в контексті розвитку мирового ринку зерна.

ANALYSIS DEVELOPMENT UKRAINIAN GRAIN MARKET IN THE CONTEXT OF SETTLEMENT DEVELOPMENT GRAIN MARKET

O. Boltyanskiy, N. Boltyanskaya

Summary

The analysis of the development of the Ukrainian grain market in the context of the world grain market.